

**СПЕЦИФІКА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ТІЛА ЛЮДИНИ
В МАЛІЙ ПРОЗІ АНГЛІЙСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ
ОПОВІДАННЯ Д.Г. ЛОУРЕНСА “ODOUR OF CHRYSANTHEMUMS”)**

Статтю присвячено дослідженню феномену тілесності та його ролі в концептуалізації дійсності, переломленої в художньому тексті й індивідуальній естетичній свідомості автора. Досліджено фрагмент малої прози Д.Г. Лоуренса з опорою на використання методу семантико-когнітивного аналізу.

Ключові слова: тілесність, концептуальна метафора, концептуалізація, художній текст, модерністська проза.

Галуцких І.А. Специфика концептуализации тела человека в малой прозе английского модернизма (на материале рассказа Д.Г. Лоуренса «Odour of Chrysanthemums»). Статья посвящена исследованию феномена телесности и ее роли в концептуализации действительности, преломленной в художественном тексте и индивидуальном эстетически настроенном сознании автора. Исследован фрагмент малой прозы Д.Г. Лоуренса с опорой на метод семантико-когнитивного анализа.

Ключевые слова: телесность, концептуальная метафора, концептуализация, художественный текст, модернистская проза.

Galutskikh I.A. Specific aspects of HUMAN BODY conceptualization in English modernistic short fiction. This article focuses on the research of corporality and its role in conceptualization, refracted in literary text and author's idiosyncrasy. In the article the fragment of short fiction of D.H. Lawrence is studied with the method of cognitive-semantic analysis applied.

Key words: cognitive linguistics, cognitive poetics, conceptual analysis, concept, literary text, modernistic prose.

Феномен тілесності як об'єкт дослідження привертав увагу великої кількості науковців, які працюють у найрізноманітніших сферах науки [Жаров 2001; Медведева 2005; Никитин 1999; Подорога 1995; Полтавцева 2005 тощо], оскільки людське тіло у його різноманітних виявах здавна перебуває у фокусі уваги анатомії, психології, соціології, культурології, мистецтвознавства, філософії тощо. Не обминули його своєю увагою і філологи – як літературознавці, так і лінгвісти [Дискурсы телесности 2008; Козеренко, Крейдлин 2011; Сузнель 2003; Штейнбук 2006 та ін.]. Не дивно, що різноаспектний характер людського тіла стимулює його вивчення в плані будови, функціонування, взаємодії з собі подібними, осмислення буття людини як homo corporalis, її місця в соціумі і т.п.

Лінгвістичні пошуки в галузі тілесності в основному вичерпуються вивченням соматичної лексики як системного утворення [Богус 2006; Замойська 2004], їх таксономії і лексикографування [Алиева 2010; Зиновьева 1998], типології [Материнська 2009; Федулєнкова 1984], лінгвокультурологічних аспектів [Богус 2006; Савченко 2010] та специфіки регіонального варіювання [Чумичева 2010], функціонування соматизмів в складі фразеологічних одиниць [Скрипнік 2009; Чумичева 2010], символіки тіла [Сузнель 2003], його семіотики [Аркадьєв 2008; Козеренко, Крейдлин 2011] тощо.

З появою на науковій арені когнітивної лінгвістики людина та її тіло стали об'єктом пильної уваги з метою визначення їх ролі як складників ментального лексикону, в концептуалізації і категоризації дійсності [Аркадьєв 2008; Повторуха 2009; Толстова 2007; Body, language, mind 2007].

Тілесна образність у художньому тексті неодноразово виступала об'єктом уваги у літературознавчих дослідженнях [Полтаробатько 2009] і тих, що мають філософську спрямованість [Лебедева 2003; Штейнбук 2006а, 2006б]. Йдеться про різні аспекти тілесності – починаючи з художніх текстів, що обмежуються лише портретним описом тіла [Емельянова; Ерофеева 2006; Насалевич 2003; Скачков 2007], і закінчуючи літературними творами, які пов'язані з художньо-філософським осмисленням тіла. Серед останніх знаходимо дослідження тілесності в художніх текстах різних епох – від античних творів [Храброва а] та Біблії [Біляшевич], від епохи Відродження [Елифєрова 2007; Стоцька; Храброва б] до ХХ століття [Даракчі; Лагутенко 2007; Лебедева 2003; Полтаробатько 2009; Таран; Штейнбук 2006а], і зокрема, епохи модернізму [Дискурсы телесности 2008; Зульфигарова 2007; Панченко; Татару 2007] і літератури періоду після II Світової війни [Аствацатуров 2008; Альошина; Береза; Мельник 2007; Штохман].

Неможливо не помітити значного посилення інтересу до проблем тілесного буття людини і на рівні пересічної свідомості, і на рівні складних соціокультурних форм на межі ХХ–ХХІ століть. Такі тенденції прийшли на зміну довгому знаходженню проблематики людського тіла «під забороною», що було пов'язано з домінуванням уявлення про людину в культурі як безтілесну істоту, зокрема під впливом ідей християнства, а пізніше раціоналізму [див. Гомілко 2007, с. 9,17-18, 24-25, 27].

На початку ХХ століття тематика тілесного буття людини переміщується на авансцену, і художня література як один з різновидів «соціокультурної практики» віддзеркалює цей фундаментальний зсув. Проте вичерпного і детального аналізу категорії тілесності в аспекті її функціонування в літературі ХХ

століття до цього часу немає, що не применшує актуальності подібних досліджень. Категорія тілесності є принципово важливою для художнього твору, адже будь-який поетичний світ, двоскладовий за своєю природою, передбачає певну кореляцію людини і предметності навколишньої реальності [Полтаробатько 2009, с. 12].

Особливо високим ступенем значущості тема тіла відрізняється у творах модерністів [див. Аствацатуров 2008; Дискурси телесности 2008; Зульфигарова 2007; Панченко; Татару 2007], де тілесність виступає однією з найважливіших категорій, які реалізуються в різних образно-мотивних парадигмах (термін [Полтаробатько 2009, с.7]) Це почасти пояснюється тим, що погляди письменників-модерністів знаходились під впливом пошуків людством нового способу мислення як реакції на власну беззахисність та беспорядність перед тим, що відбувалось навкруги [Гомілко 2007, с. 1]. Перехід від споглядання суцього до осмислення онтологічних феноменів сприяв тому, що тема тіла і тілесності у творах епохи модернізму отримала очевидне акцентування [Татару 2007] у двох іпостасях: як фізичне, соціальне, модерністськи осмислене тіло, своєрідна маріонеткова структура, і як асоціальне модерністське тіло – вмістище живого художнього інтелекту, спосіб втечі від соціальної реальності [Татару 2007, с. 73].

Об'єктом дослідження в цій статті виступає тілесність в малій прозі англійського модернізму, яка вивчається крізь призму специфіки її концептуалізації.

Метою статті є осмислення лінгвістичних аспектів тілесності в англійській модерністській художній прозі у її двох основних іпостасях, визначених онтологічними особливостями фізіології – у опозиції МЕРТВЕ ТІЛО :: ЖИВЕ ТІЛО).

В дослідженні застосовано метод семантико-когнітивного аналізу, що передбачає реконструювання концептуальних метафор в тексті. Методологічною базою дослідження є теорія концептуальних метафор Дж. Лакоффа та М. Джонсона [Lakoff & Johnson 1980], концептуальної інтеграції М.Тернера і Ж.Фоконньє [Turner & Fauconnier 1995; Fauconnier & Turner 2003], а також запропонований З.Кьовечешом підхід до розмежування основних когнітивних механізмів поетичного переосмислення базових концептуальних метафор [Kövecses 2002, с. 47-53].

Матеріалом дослідження було обрано оповідання Д.Г. Лоуренса "Odour of Chrysanthemums" («Аромат хризантем») [DL, с. 181-199], у сюжетній лінії якого тема тілесності простежується у зазначеній онтологічній опозиції.

Розглянемо специфіку художнього осмислення тіла людини в тексті аналізованого оповідання, де ключовою, згідно з сюжетом, виступає опозиція МЕРТВЕ ТІЛО :: ЖИВЕ ТІЛО, яка разом з іншими концептами організує та структурує його концептуальний простір.

З сюжетної точки зору мотив *мертвого тіла* (*body, flesh, dead man*) асоціюється в оповіданні з головою сім'ї Бейтсів шахтарем Уолтером, якого дружина Елізабет з дітьми очікує додому з роботи, та він все не приходять доки вона не починає хвилюватись. Його тіло приносять додому вже мертвим. Завалений в шахті він помирає від нестачі кисню [DL].

Автор окреслює спектр ознак, притаманних МЕРТВОМУ ТІЛУ. Їх можна згрупувати за такими критеріями: відсутність життя (*dead, sphuxiated*), оголеність (*naked, stripped for work*), зовнішня краса (*beautiful, full-fleshed, handsome, with fine limbs, blonde*), чистота, білизна (*white as milk, clear, clean*), пошкодженість (*injured, cruelly injured*), важкість (*heavy*), лежача позиція, пасивність (*prone, covered with cloth, lying like a log lying in the naive dignity of death, inert*), відчуження (*alien, impregnable, apart, unresponsive*). Автор також вказує на результат трудової діяльності, відображений на тілі померлого (*grimmed with coal-dust*). Як бачимо, мертва людина зображується красивою, чистою, але далекою, відчуженою, і роздязненою, що видає беспорядність та нездатність протистояти дійсності, характерні героям творів епохи модернізму

Розглянемо, які модуси концептуалізації притаманні МЕРТВОМУ та ЖИВОМУ ТІЛУ в обраному оповіданні. Термін «модус» в лінгвістичному узусі знаходимо ще у Ю.Лотмана, який використовує його для позначення репрезентації авторського уявлення про об'єкт, та М.В.Нікітіна, який розглядає модуси (аспекти) поняття в «Курсі лінгвістичної семантики» [цит. за: Чумак 2004, с.8]. О.С. Чумак, розглядаючи структуру художніх концептів, трактує термін «модус концептуалізації» як «смыслову єдність, якій притаманна семантична спільність і різна кількість складників» [Чумак 2004, с.8].

В цій статті в розумінні терміну «модус концептуалізації» ми орієнтуємось на роботу О.П. Воробйової [Воробйова 2004, с.19-20].

Так, одним із модусів концептуалізації МЕРТВОГО ТІЛА виступає трансформація базової концептуальної метафори PEOPLE ARE PLANTS за принципом зміни ракурсу осмислення [див. типи трансформацій: Kövecses 2002, с. 47-53].

Згідно з цим принципом *тілесність* в аналізованому оповіданні виступає *почергово як об'єктом*

(*DEAD HUMAN BODY IS A PLANT*), так і джерелом поетичного переосмислення (*PLANT IS A DEAD HUMAN BODY*). Це досягається за рахунок перехресного надання ознак, притаманних людському тілу, квітці хризантеми, яка набуває в тексті оповідання символічного значення, а тілу – ознак рослини. Можливість перехресних векторів переосмислення тіла демонструє значущість тілесності як онтологічного концепту як універсального мірила світу, що проявляється, з одного боку, в «отілесненні» навколишньої дійсності в ході утворення образності художнього тексту, а з іншого боку, в тому, що людське тіло виступає об'єктом, навколо якого формується образний ряд оповідання.

Так, концептуалізацію тіла через метафору *PLANT IS A DEAD HUMAN BODY*, де джерелом переосмислення виступає мертве тіло, спостерігаємо у контекстах, де автор характеризує хризантеми через притаманні людському тілу ознаки психофізіологічного стану, напр., *pale* «блідий», *dishevelled* «розпатланий», *wan* «хворобливий». Ці ознаки приписуються також і мертвому тілу Уолтера Бейтса, яке автор описує за допомогою епітетів, що позначають відсутність кольору (*white as milk*, пор.: *pale*), руйнацію (*injured, cruelly injured*, пор.: *dishevelled*), пасивність (*apart, heavy, inert, unresponsive*, пор.: *wan*). Перехрещення семантичних ознак наведених епітетів складає основу метафоричного переосмислення тіла в тексті оповідання і, як результат, «отілеснення» квітки хризантеми в образному ряді, що вибудовується.

Автор акцентує увагу на тому, що квіти зірвані, їх пелюстки обірвані та кинуті на землю, напр., *ragged* «обідраний», *torn* «обірваний», у чому вбачаємо паралелі між квіткою і мертвим тілом. Квіти хризантеми, як і мертве тіло Уолтера Бейтса, життя якого обірвалось зненацька, лежать, зірвані з куща, з розкиданими і покинутими на підлозі пелюстками. Як і він, вони красиві, світлі, білі, проте в них немає життя. Порівняймо:

<i>Beside the path hung <u>dishevelled pink chrysanthemums</u>, like pink cloths hung on bushes [DL, c.181].</i>	<i>They'll bring <u>him</u> ... <u>like a log</u>... And he may sleep on the floor till he wakes himself [DL, c.187].</i>
<i>... he <u>tore</u> at the <u>ragged wisps of chrysanthemums</u> and <u>dropped the petals</u> in <u>covered</u> the <u>body</u> fell off as they <u>handfuls along the path</u> [DL, c.182].</i>	<i>The coat with which they had awkwardly turned through the two doorways, and the women saw their man, <u>naked to the waist</u>, lying <u>stripped for work</u> [DL, c.194].</i>
<i>...she, suddenly pitiful, <u>broke off a twig</u> "it fell at th' back of 'im. 'E wor with three or four <u>wan flowers</u> and <u>held them against her face</u> [DL, c.182].</i>	<i>under th' in. It seems 'e wor <u>smothered</u> ... [DL, c.193].</i>

Паралелізм у сприйнятті хризантем та мертвого тіла в тексті оповідання Д.Г. Лоуренса знаходимо і в епізоді, коли ваза з хризантемами падає на підлогу, де вже лежить мертва, оголена людина, що в цьому контексті імплікує беззахисність. Порівняймо:

<i>One of the men had <u>knocked off a vase of chrysanthemums</u>. He stared <u>prone, half naked</u>, all grimed with awkwardly, then they set down the <u>stretcher</u>. Elizabeth did not look at her husband. As soon as she could get in the room, she went and <u>picked up the broken vase and the flowers</u> [DL, c.194].</i>	<i>He looked down at the <u>dead man</u>, lying <u>prone, half naked</u>, all grimed with coal-dust [DL, c.195].</i>
	<i>"<u>Sphyxiated</u>," the doctor said. [DL, c.195].</i>

Як бачимо, мертве тіло і квіти хризантеми тут отожднюють автором, оскільки одночасно зазнають спрямованого долу руху – на підлозі опиняються квіти, які падають на підлогу, і кладуть мертве тіло Уолтера.

Зворотний напрямок концептуалізації тіла, де останнє виступає об'єктом переосмислення у метафорі *DEAD HUMAN BODY IS A PLANT*, ілюструє порівняння мертвого тіла Уолтера із зрубаним деревом, пор: *They'll bring him ... like a log.... [DL, c.187]*. Як бачимо, тіло тут концептуалізується через трансформовану базову метафору *PEOPLE ARE PLANTS*, що підкріплює також той факт, що про смерть в оповіданні Д.Г. Лоуренса і йдеться як про ПОХМУРОГО КОСАРЯ (*THE GRIM REAPER*) – згадаємо зірвані квіти з обірваними пелюстками (*torn, ragged chrysanthemums*) та тіло, яке лежить як зрубане дерево (*like a log*).

Розглянемо більш детально, які шляхи поетичного переосмислення притаманні в оповіданні ЖИВОМУ ТІЛУ.

Говорячи про ЖИВЕ ТІЛО, автор акцентує увагу на його окремих частинах, як *face, hand, heart, cheek, lips, eyes, limbs, womb, mouth, head, foot, waist, blood*, незважаючи на різноманітність і значно більшу детальність яких у порівнянні з МЕРТВИМ ТІЛОМ, не надає такого широкого спектру ознак.

Модус концептуалізації тіла як рослини є релевантним також і для ЖИВОГО ТІЛА, що ілюструє

контекст усього оповідання. Концептуальна метафора HUMAN BODY IS A PLANT простежується і в способі концептуалізації матері Уолтера – старої місіс Бейтс (пор.: *The old tears fell in succession as drops from wet leaves; the mother was not weeping, merely her tears flowed [DL, c.196]*). Образ матері Уолтера, яка заливається сльозами з приводу смерті сина, зображується через порівняння її з квіткою, листя якої є мокрими від крапель дощу, які по них стікають. Можна припустити, що такий спосіб переосмислення використовується Д.Г.Лоуренсом для акцентуації емоційного стану матері, яка немов би помирає разом із загиблим сином.

Стосовно дружини Уолтера, Елізабет, яка демонструє як думках, так і своїми діями, бажання жити і боротися за життя, в оповіданні використано інший спосіб концептуалізації. Вона переважно характеризується Д.Лоуренсом через образність, що втілює концептуальну метафору HUMAN BODY IS A MACHINE, наприклад:

As they stumbled up the entry, Elizabeth Bates heard Ringley's wife run across the yard and open her neighbour's door. At this, suddenly all the blood in her body seemed to switch away from her heart [DL, c.190].

Зазначене вище не вичерпує текстотвірної та образотвірної ролі тілесності в оповіданні. Так, наприклад, риси, які характеризують стан тілесної оболонки людини, приписуються не лише неістотам, але й навіть абстрактним явищам. Прикладом «отілення» емоцій та чуттів може бути такий фрагмент тексту:

Mrs Bates sat in her rocking-chair making a 'singlet' of thick cream-coloured flannel, which gave a dull wounded sound as she tore off the grey edge [DL, c.187].

She worked at her sewing with energy, listening to the children, and her anger wearied itself, lay down to rest, opening its eyes from time to time and steadily watching, its ears raised to listen [DL, c. 187].

Суть процесу утворення образності на основі тілесності виглядає як надання ознак, притаманним людському тілу, абстрактним феноменам, наприклад, ознаки «поранений» - звуку, «втомлений» - гніву. Емоції зображуються такими, що складаються відпочити, й мають очі та вуха.

Емоційні стани в оповіданні не лише в наведеному фрагменті тексту зображуються через тілесні образи. Значно важливою є роль сенсорики. Порівняймо:

When she rose her anger was evident in the stern unbending of her head [DL, c.185].

In her womb was ice of fear, because of this separate stranger with whom she had been living as one flesh [DL, c. 197].

The child was like ice in her womb [DL, c. 198].

Тут страх Елізабет імплікується через сенсорну метафору FEAR IS COLD, що виражається в тексті оповідання через опис тілесного досвіду (*In her womb was ice of fear [DL, c. 197]*), що визначає модус концептуалізації емоційного досвіду через тілесний (EFFECT ON EMOTIONAL SELF IS CONTACT WITH PHYSICAL SELF).

Звернімо увагу й на те, що місцем знаходження страху Елізабет автор визначає її тіло, її жіночий орган (*in her womb*). Таке зародження і перебування емоції всередині тіла робить їх одним цілим (EMOTIONS ARE ENTITIES WITH A HUMAN BODY).

Цікаво, що тіло виступає одночасно і як об'єкт, що протиставляється душі, і як невід'ємна її частина. З одного боку, тіло немов би може існувати без душі: *Her soul was torn from her body and stood apart [DL, c. 198]*. Так, Елізабет думає про себе лише як про тілесну оболонку, про живу плоть (*living flesh*), яку покинула душа, але не покинуло життя і який немає місця поряд із мертвим:

... wife felt the utter isolation of the human soul... Her life was gone like this [DL, c. 197];

He was dead, and her living flesh had no place against his [DL, c. 197].

Водночас тіло виступає зв'язком із душею (HUMAN BODY IS A MEDIATOR). Так, Елізабет намагалась знайти шлях до душі Уолтера, притуляючись до його тіла: *Elizabeth embraced the body of her husband, with cheek and lips. She seemed to be listening, inquiring, trying to get some connection. But she could not. She was driven away. He was impregnable [DL, c.196].*

Очевидно, що в цьому епізоді тіло концептуалізується через метафору BODY IS A CONTAINER FOR THE SELF. Мотив тіла як вмістища для душі або життя (LIFE IS LIGHT, LIFE IS HEAT) імплікується і в наступному прикладі: *...life with smoky burning gone from him [DL, c. 197].*

Навіть коли Д.Г.Лоуренс підкреслює наявність прірви між Уолтером та Елізабет, тобто між їхніми душами, відсутність духовної близькості експлікується через відстороненість між їхніми тілами, таким чином отожднюючи тіло і душу. Чоловік та жінка у Д.Лоуренса чужі та відокремлені одне від одного, наприклад:

... he could be so heavy and utterly inert, unresponsive, apart. The horror of the distance between them was almost too much for her – it was so infinite a gap she must look across [DL, c. 199];

For as she looked at the dead man, her mind, cold and detached, said clearly: "Who am I? What have I

been doing? I have been fighting a husband who did not exist [DL, c. 198];

Life with its smoky burning gone from him, had left him apart and utterly alien to her... [DL, c. 197].

Незважаючи на те, що Елізабет носила під серцем дитя Уолтера і раніше вважала себе з чоловіком одним цілим, однією плоттю, вона відчуває відстороненість та відчуження не лише від мертвого чоловіка, але і від його дитини, яка, знаходячись в її лоні (HUMAN BODY IS A CONTAINER), здається відокремленим від неї тягарем, наприклад:

... the child within her was a weight apart from her [DL, c. 197].

. In her womb was ice of fear, because of this separate stranger with whom she had been living as one flesh. Was this what it all meant--utter, intact separateness, obscured by heat of living? In dread she turned her face away [DL, c.197].

Таку відстороненість і, можливо небажання Елізабет знаходитись в цій ситуації автор описує через реакцію її тіла на події.

Результати вивчення специфіки концептуалізації тіла людини узагальнені у Таблиці 1:

Таблиця 1.

Специфіка концептуалізації тіла людини в оповіданні Д.Г.Лоуренса "Odour of Chrysanthemums"

Онтологічний статус тілесності	Модус концептуалізації	Приклади
МЕРТВЕ ТІЛО	PLANT IS A HUMAN BODY	<i>dishevelled pink chrysanthemums, pale chrysanthemums, broke off a twig with three or four wan flowers [DL, c. 181]</i>
	HUMAN BODY IS A PLANT	<i>...lying like a log [DL, c.187]</i>
ЖИВЕ ТІЛО	HUMAN BODY IS A PLANT	<i>The old tears fell in succession as drops from wet leaves [DL, c.196].</i>
	HUMAN BODY IS A MACHINE	<i>...all the blood in her body seemed to switch away from her heart [DL, c.190].</i>
	HUMAN BODY IS A MEDIATOR	<i>... embraced the body of her husband, with cheek and lips. She seemed to be listening, inquiring, trying to get some connection [DL, c.196].</i>
	HUMAN BODY IS A CONTAINER	<i>... the child within her was a weight apart from her [DL, c. 197].</i>
	HUMAN BODY IS A CONTAINER FOR THE SELF	<i>...life with smoky burning gone from him [DL, c. 197].</i>

Отже, очевидно, що ТІЛО ЛЮДИНИ об'єднує певний фрагмент концептуального простору, утворюючи зв'язки в концептуальній мережі, що визначає високий ступінь значущості тілесності в осмисленні дійсності, в тому числі емоційних станів людини, її взаємодії та стосунків з іншими представниками соціуму.

Література

Алиева Т.М. Полисемантизм соматической лексики в разносистемных языках: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. – Махачкала, 2010. – 159 с. Альошина А. Родина, тіло, тілесність в романі Мартіна Еміса «Записки о Рейчел». - http://knlubestworks.blogspot.com/2008/10/blog-post_3153.html Аркадьев П.М. Семиотическая концептуализация тела и его частей. I. Признак "Форма" / П.М. Аркадьев, Г.Е. Крейдлин, А.Б. Летучий // Вопросы языкознания. – 2008. – № 6. – С. 78–97. Астацатуров А. А. Эротическая утопия и симулякры сознания у Генри Миллера // Дискурсы телесности и эротизма в литературе и культуре. Эпоха модернизма / Сб. ст. под редакцией Д.Г.Иоффе. – М., 2008. - С. 142–165. Береза І.Ю. Єдність тілесного і духовного у втрах для дітей М.Вінграновського. – <http://referatu.net.ua/newreferats/54/181862> Біляшевич Р. Жіночий досвід тіла як виражальний засіб мови Біблії // Studia methodologica: "Антропология літератури: комунікація, мова, тілесність". Вип. 25. – http://studiamethodologica.com.ua/?page_id=249 Бозус З.А. Соматизмы в разносистемных языках: семантико-словообразовательный и лингвокультурологический аспекты :на материале русского, адыгейского и английского языков: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20. – Майкоп, 2006. – 222 с. Воробйова О.П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. – 2004. – Вип. №635. – С. 18-22. Гомілко О.Є. Феномен тілесності: автореф. дис. ... д. філос. наук: 09.00.04 / Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. – Київ, 2007. – 38 с. Даракчі М.І. Тілесність в інтертекстуальному просторі повісті О. Купріна «Суламифь» і поеми Саші Чорного «Пісня пісень». – <http://referatu.net.ua/newreferats/54/181859/?page=0> Дискурсы телесности и эротизма в литературе и культуре. Эпоха модернизма. Антология / Ред. Д. Иоффе. – М.: Издательство: Ладомир, Серия: Русская потаенная литература, 2008. – 528 с. Елифёрова М.Е. Телесность и метафора плоти в «Венецианском купце» // Шекспировские штудии VII: Сборник научных трудов. – М.: Изд-во МосГУ, 2007. – С. 45-55. Емельянова О.Н., Камина А.В. Коннотативный аспект семантики соматизмов (на материале прозы А.Б. Мариенгофа и Е.И. Замятина). - library.krasu.ru/ft/ft_articles/0070432.pdf Ерофеева И.В. Лингвистические средства создания портретной характеристики в истории русского языка // III Международные Бодуэновские чтения: И.А.Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания (Казань, 23-25 мая 2006 г.). – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006. – Т.1. – С. 76-78. Жаров Л.В. Двадцатилетний опыт изучения проблемы человеческой телесности (Актовая речь). – Ростов н/Д: Изд-во Ростовского государственного медицинского университета, 2001. – 19 с. Замойська І. Структура словотвірних парадигм іменників на позначення внутрішніх органів людини // Вісник Львівського університету. Серія "Філологічна". – 2004. – Ч. 1, Вип. 34. – С. 153–158. Зиновьева Е.И. Соматизмы в словесном портрете деловых памятников XVI-XVII вв. (наименования частей лица) // Язык и текст: Межвуз. сб. / Отв. ред. В.В.Колесов. Проблемы исторического языкознания, Вип. 5. – СПб.: Издательство С.-Петербургского ун-та, 1998. - С. 146-157. Зульфигарова Ф.С. Своеобразие образа человека в творчестве Вирджинии Вулф // Вопросы филологических наук. – 2007. – № 3. – С. 47–50. Козеренко А.Д., Крейдлин Г.Е. Фразеологические соматизмы и

семиотическая концептуализация тела // Вопросы языкознания. – 2011. – №6. – С. 54-66. *Лагутенко О.* Тіло чи особистість? Жіноча тілесність у вибраній малій українській прозі та графіці кінця XIX- початку XX ст. – К.: Грані-Т, 2007. – 192 с. *Лебедева Е.В.* Проблема телесности в философии С.Н. Булгакова: Дис... канд. филос. наук: 09.00.03. – М., 2003. – 173 с. *Материнська О.В.* Типологія найменувань частин тіла. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – 295 с. *Медведева Н.С.* Проблема соотношения телесности и социальности в человеке и обществе: дис... канд. филос. наук: 09.00.03. – Луганск, 2005. – 283 с. *Мельник О.* Риторика тілесності у прозі Михайла Яцкова // Слово і час. – 2007. – № 10. – С. 19-28. *Насалевич Т.В.* Портретний опис у різних типах тексту 2003 года: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – Одеса, 2003. – 16 с. *Никитин В.Н.* Психология телесного сознания. – М.: Алетейма, 1999. – 488с. *Панченко В.* Антропология статевиx взаємин у романі Д.Г. Лоренса “Коханець Леді Чатарлей” // Studia methodologica: “Антропология літератури: комунікація, мова, тілесність”. Вип.25. – http://studiamethodologica.com.ua/?page_id=249 *Підопригора С.В.* Художні орієнтири тілесності в романному триптиху «Вогненні стовпи» Романа Іваничука // Наукові праці. Серія: Філологія. Літературознавство. – Том 101, Вип. 88. – Миколаїв, 2008. – С.42-44. *Повторуха Н.* Соматична лексика на позначення одиниць виміру і мір зі значенням приблизної кількості у німецькій і українській мовах // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. – Випуск 89(3). – Донецьк, 2009. – С.209-214. *Подорога В.А.* Феноменология тела. – М., 1995. *Полтавцева О.Н.* Антропология музыкальной телесности: дис... канд. филос. наук: 09.00.04. – Харьков, 2005. – 203 с. *Полтаробатько Е.Д.* Категория телесности в акменстическом дискурсе : дис... канд. филос. наук: 10.01.01. – М., 2009. – 189 с. *Савченко В.А.* Концептосфера «ЧЕЛОВЕК ТЕЛЕСНЫЙ» в русской и немецкой паремииологической картине мира (кросскультурный анализ соматизмов): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01, 10.02.19. – Курск, 2010. – 19 с. *Скачков А.Ю.* Лінгвостилістичні особливості портретних описів у творах М. Коцюбинського: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Харків, 2007. – 182 с. *Скрипник І.Ю.* Соматичні фразеологічні одиниці із значенням інтерперсональних відносин: структурно-семантичні та функціональні характеристики : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 /ХНУ ім. В.Н.Каразіна. –Х., 2009. – 20 с. *Стоцька О.* Дискурс тілесності в романі Ф.Рабле „Гаргантюа і Пантагрюель”. – http://knowledge.allbest.ru/literature/2c0b65635b2bd68a4d53a89421216d37_0.html Сузнель, де А. Символіка людського тіла. – К.:«Знання-Прес», 2003. – 566с. *Таран Л.В.* Жіноча роль: жіноча тілесність у малій українській прозі кінця XIX-початку XX століття. – http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_10_25.php *Татару Л. В.* Представление концепта «Тело человека» в композиционно-нарративной структуре модернистского текста // Вестник СПбУ. Серия 9. Филология, востоковедение, журналистика. – Вып. 4 (Ч. II). – 2007. – С. 68-77. *Толстова О.Л.* Лингвокогнитивные особенности соматических фразеологизмов испанского языка: дис. ... канд. филос. наук: 10.02.05. – К.: КНУ им. Т. Шевченко, 2007. *Федуленкова Т.М.* Проблема общего и специфического в соматической фразеологии некоторых германских языков (на материале английского, немецкого и шведского языков): автореф. дис. ... канд. филос. наук: 10.02.04, 10.02.20. – М., 1984. – 16 с. *Храброва Г.М.* Візія тілесності в епоху античності (на матеріалі літературних творів). – http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/FL/2008_88/index.html *Храброва Г.* Художня візія тілесності в епоху Відродження: аксіологія, семантика і провідні моделі репрезентації. – <http://shakespeare.zp.ua/texts.item.188> *Чумак О.С.* Корреляция концептов "жизнь" и "смерть" в идиостиле Б.Л. Пастернака (на материале романа "Доктор Живаго"): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Саратов, 2004. – 156 с. *Чумичева Т.С.* Фразеологизмы с компонентами-соматизмами в национальных вариантах английского языка (на материале британского и американского вариантов): автореф. дис. ... канд. филос. наук: 10.02.04. – Н.Новгород, 2010. – 24 с. *Штейнбук Ф.М.* Антропологічність тілесності в текстових стратегіях сучасної літератури в контексті відношення до власного тіла // Культура народів Причорномор'я. – 2006. - №92. – С. 86-90. *Штейнбук Ф.М.* Феноменология телесного миметизма в контексте современной русской литературы // Проблемы современного литературознания: Зб. наук. праць / під ред. Є.М. Черноіваненко. – Одеса, 2006. - С. 125-132. *Штохман Л.* Антропология нарації: стать, гендер і сексуальність в романі Дженет Вінтерсон „Тайнопис плоті” // Studia methodologica: “Антропология літератури: комунікація, мова, тілесність”. Вип.25. – http://studiamethodologica.com.ua/?page_id=249 *Body, Language and Mind. Vol.1: Embodiment / ed. by T. Ziemke, J. Zlatev, R.Frank. – Berlin, NY: Mouton de Gruyter, 2007. – 460 p. DL - Lawrence D.G. Odour of Chrysanthemums // The Prussian Officer and Other Stories / Ed. by John Worthen. – London: Penguin Group, 1995. – P.181-199. Fauconnier G., Turner M. The Way We Think: Conceptual Blending And The Mind's Hidden Complexities. – NY: Basic Books, 2003. – 464 p. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. – Oxford etc.: Oxford University Press, 2002. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live by. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. Turner M., Fauconnier G. Conceptual Integration and Formal Expression // Metaphor and Symbolic Activity. – 1995. – Vol. 10, No. 3. – P. 183-203.*

УДК 811. 112. 2

ГЛАДИЧ Г. Я.

(Тернопільський національний економічний університет)

ZUR KATEGORIE DER SPRACHLICHEN MODALITÄT

Гладич Г. Я. До категорії мовної модальності. У статті досліджено категорію модальності. Систематизовано засоби вираження модальності. Визначено труднощі при вивченні модальних дієслів.

Ключові слова: модальність, модальні частки, модальні дієслова.

Гладыч Г. Я. К категории языковой модальности. В статье исследовано категорию модальности. Систематизировано средства выражения модальности. Определено трудности при изучении модальных глаголов.

Ключевые слова: модальность, модальные частицы, модальные глаголы.

Hładych H. Y. To the category of language modality The article deals with the category of modality. Systematized are the means of expression of modality. Defined are difficulties at the study of modal verbs.

Key words: modality, modal particles, modal verbs.